

Wirágh András

A CSATAZAJ ÉS A MÚZSÁK

A magyar vidéki sajtó és a tárcairodalom a káosz éveiben
(1914–1920)

A 20. század eleji Magyarországon a vidéki lapok komplex hálózatot alkottak. A korabeli intézményrendszer és kulturális kereskedelem alapvető terméke, a lapok többségéből évtizedeken át elmaradhatatlan tárcanovella az utánközléseknek teret adó „kezdetleges” jogi kontextus által elősegített írói szabadság folyamánként vándorolhatott csomóponttól csomópontra. A szerző egy-egy szövegét több időszaki kiadványban is publikálhatta, de a szövegeket befogadó lapszerkesztői közeg – a sorozatos utánközlések ismeretében – még a különböző szövegvariánsok megjelentetése elé sem gördített komolyabb akadályokat. A lényegét a vonal alatti tér kitöltésének feladata jelentette.

A Ferenc Ferdinánd elleni 1914. június 28-i merénylet következtében a magyarországi hírlapok jelentős része változtatott szokványos formátumán, amennyiben a szerkesztők módosítani kényszerültek az adott lap különböző rovataira jellemző tartalmi arányokon. A fejlemények az egy hónappal későbbi hadüzenetig nem készítették radikális változtatásra a lapszerkesztőket, de 1914 júliusának végétől a vidéki sajtó kisebb olvasóközönsséggel bír, ritkábban megjelenő hírlapjai lassacskán feladták az esztétikai élvezetet biztosító tartalom szolgáltatását a hírközlés javára. Miközben a háborús események szolgáltatták a mindennapi aktuális szenzációkat, a fővárosi lapok megtarthatták a tárcarovatot, és rendszeresen közöltek szépirodalmat is, míg a vidéki lapokban (beleértve több, vármegyeszékhelyen vagy egyéb nagyvárosban megjelenő napilapot is) töredezetté vált a tárcaközlés, így – ha a tárcarovatok egyáltalán fennmaradtak – a szépirodalom is lassacskán kikopott belőlük.

A vármegyeközpontok régebben alapított napilapjai megengedhették maguknak azt a luxust, hogy hadba vonult szerkesztőségi tagjaikat könnyen pótolják, illetve csökkentett, de nem minimális terjedelemben a harctéri tudósítások mellett fenntartsák a korábról megszokott szórakoztatási lehetőségeket is. Míg az eleve heti megjelenésű kisebb járási lapok (ha nem kellett szüneteltetniük, vagy végleg leállítaniuk a megjelenést) komolyabb akadályokkal néztek szembe, amelyek közül a drasztikusan lecsökkent terjedelemből és a szigorúan priorizált tartalommegosztásból adódóan a tárcarovat megszüntetése, illetve a tárca leggyakoribb „műfaja”, a szépirodalom kikopása volt a leglátványosabb. Szépirodalmat ezekben a kisebb lapokban – néhány kivételtől eltekintve – csak a húsvéti, pünkösdi és karácsonyi számban lehetett olvasni, de akkor is csak többnyire háborúhoz kapcsolódó írásokat vagy a beszűkült terjedelemnek kedvező verseket tördeltek be. (Ez utóbbi megállapítást megfordítva

tulajdonképpen arról van szó, hogy a háború a legfontosabb események közép-pontjába kerülő „civil” szerzőknek adott teret, ráadásul az intim, de „informatív” és az új tematikába beilleszkedő harctéri levelek és beszámolók közlésével a civil és hivatalos szféra közötti választóvonal is elmosódott. A háború két nagy „nyertese” Gyóni Géza és Szabolcska Mihály voltak. Előbbi lett a világháború költője, akinek kultuszát a hősiesség harctéri halál is felerősítette, míg utóbbi egyszerű, népnyelvi rímes rigmusai a zűrzavaros évek alatt is akadálytalanul találtak utat az olvasókhoz.)

Az irodalmi „programsáv” lassú kikopása jelentős következményekkel bírt a századfordulós írók karrierépítési vagy karrierápolási lehetőségeire. Noha a neves szerzők jelentős része már a 20. század első éveiben a fővárosból menedzselte saját magát, így elsősorban a fővárosi lapok olvasóit vagy előfizetőit kényeztette friss írásaival, az A-kategóriás írók, költők és hírlapírók szövegei vidéken is folyamatosan jelen voltak. A szerzők sok esetben saját maguk gondoskodtak írásaik távoli helyekre való eladásáról, de szövegelosztó-hálózatokba is beléphettek. Több budapesti napilap időszakos kapcsolatot alakított ki más vidéki lapokkal szövegek átadása céljából, de a korabeli publikálási gyakorlat rendszerhibáit kihasználva egyes lapok el is tulajdoníthattak, a szerzők beleegyezése nélkül is közölhettek írásokat.

1914 második felétől az írók aktivitása a fővárosi lapokra koncentráldott, de vidéki jelenlétük sem szűnt meg teljesen. A továbbiakban Cholnoky László, Kosztolányi Dezső, Krúdy Gyula és Szini Gyula háború alatti vidéki publikációs gyakorlatát vizsgálom kilenc év keresztmetszetében, 1913 kezdetétől 1921 végéig.¹

Kosztolányi és Krúdy századfordulós, illetve háborút megelőző munkásságának bemutatása nem igényel archeológiai mélyfúrásokat. A rengeteget publikáló két szerző közül Kosztolányi a verstől kezdve a kritikán és a műfordításon át az elbeszélést számos műfajban alkotott, míg a jobbára csak rövidprózában és regényben alkotó Krúdy publicisztikai tevékenysége éppen a háború alatt vált jelentőssé (az 1915 és 1919 közötti öt évben több mint kétszer

¹ A tanulmány, valamint a benne foglalt számadatok és statisztikák saját kutatásaimon alapulnak, de a publikációk összegyűjtésében elvülhetetlen segítséget nyújtottak számomra Lakatos Éva bibliográfiái (LAKATOS Éva, *Magyar irodalmi folyóiratok*, I–XV, Bp., PIM, 1972–2000.), a Petőfi Irodalmi Múzeum honlapján elérhető *Magyar írók bibliográfiája* (<https://opac-adattar.pim.hu> [2020. 03. 12.]), Gedényi Mihály Krúdy-bibliográfiája (GEDÉNYI Mihály, *Krúdy Gyula: Bibliográfia*, Bp., PIM, 1978.), a Kosztolányi-kutatócsoport forráskiadványai (*Kosztolányi Dezső napilapokban és folyóiratokban megjelent írásainak jegyzéke 1–6.*, szerk. ARANY Zsuzsa, DOBÁS Kata, Bp., Ráció, 2008–2018.), valamint Urbán László gyűjtései. A négy szerző szöveg megjelenéseit jórészt leellenőriztem, viszont ezek kevesebb mint egy százalékához (kb. 30-40 szöveghez) különböző okok miatt nem fértem hozzá. A vizsgálat során, noha ennek komoly következményei lehettek a vidéki magyar sajtóra, nem vettem figyelembe azt, hogy az ország bizonyos részeit már a trianoni döntés előtt megszállás alatt tartották – a vidéki lapok és publikációk elkülönítéséhez a jogilag is szentesített 1920-as eseményt tekintettem mérvadónak. Jelen tanulmányban csak azokkal a vidéki lapokkal foglalkoztam, amelyekben nagy eséllyel jelent meg rendszeresen szépirodalom, így nem szemléltem az egyházi és iskolai lapokat, a humorisztikus lapokat, a szaklapokat, a hivatali lapokat, a hirdetési lapokat és a vegyes melléklapokat.

annyi publicisztikája jelent meg, mint az ezt megelőző bő két évtizedben). Mind a ketten közel húsz saját kötettel rendelkeztek a világháború kitörése előtt.

A Krúdnyál két évvel idősebb Szini Gyula kortársainál visszafogottabban volt jelen a könyvpiacra, de a lapok hasábjain neve ismertnek számított. Kötetekkel csak viszonylag későn, 31 évesen, 1907-ben jelentkezett, de ekkorra már évek óta a *Pesti Napló* munkatársa volt: nagyrészt rövidprózát és színikritikákat közölt a napilapban, miközben több más időszaki kiadványba is rendszeresen bedolgozott. Cholnoky László némileg kakukktójásnak számít ebben a társaságban. Első kötetével csak 1918-ban debütált, nem élt a hagyományos karrierépítési lehetőségekkel, írásainak száma meg sem közelíti a többiekét: számos lapban, de rendszertelenül publikált, eredeti írásai mellett sok elbeszélését plagizálta, 1907 környékén pedig belépett Leopold Gyula országos szövegelosztó-hálózataiba vagy szövegügynökségeibe.² 1913 végétől 1915 ősziéig – vélhetően egészségügyi okokból – egyáltalán nem jelentek meg írásai. Publikálási naplójából tudjuk, hogy második pályakezdése 1915 közepére, pontosan június 12-ére tehető, amikor tíz régi novelláját 15 koronáért (az akkori viszonyok között egy féléves *Nyugat*-előfizetés vagy egy üveg márkás bor áráért) vásárolta meg *Az Érdekes Újság* szerkesztősége.

1913. január 1. és 1921. december 31. között a négy szerző 261 budapesti, vidéki, külföldi magyar, határon túli magyar, illetve idegen nyelvű külföldi időszaki kiadványban összesen 4204 szöveget publikált. Az 1913-as és 1914-es év termését (642, 519) csak az 1917-es évben közelítették meg (545), míg az abszolút mélypontot követően (1919: 319, 1920: 321) 1921-re konszolidálódott a helyzet (517). A szövegeiket befogadó lapok száma 1917 után 1921-ben is csak a századfordulós átlag mintegy 60 százaléka volt, miközben a négyek írásainak helyet adó időszaki kiadványok száma arányaiban követte az éves szövegmenyiséget. A vidéki befogadó lapok aránya viszont drasztikusan csökkent: 1913-ban még 74, 1914-ben pedig már csak 43 fővároson kívüli periodikum adott helyet a négyek szövegeinek, ez a szám 1919-ben hatra, 1921-re pedig kettőre esett vissza. Ennél is látványosabb azonban a vidéken publikált szövegek aránya az adott egész évi terméshez képest.

A négy szerző 1913 és 1921 közötti publikációinak számadatai

	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	Össz.
Összes publikáció	642	519	432	461	545	448	319	321	517	4204
Vidéki publikáció	251	156	21	35	57	11	7	8	3	549
Összes befogadó lap	114	70	43	41	62	42	47	49	67	261
Vidéki befogadó lapok	74	43	16	15	25	9	6	4	2	127

² Ezekhez lásd WIRÁGH András, *Hálózatos magyar irodalom a századfordulón: Barangolás a vidéki szövegközlések labirintusában*, Médiakutató, 2019/4, 51–62.

A vidéki sajtó hanyatlását mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a két szélső referenciaév adatait nem számolva az összes publikációnak „csak” negyede, viszont a vidéki publikációknak mintegy fele elveszett. A megmaradt 295 íráson Kosztolányi (100), Krúdy (89) és Szini (93) körülbelül hasonló arányban osztoztak, Cholnokynak mindössze 13 írása jelent meg vidéken 1914 és 1920 között. A hétéves periódus alatt a négy szerző szövegei az ország jelentős részét „lefedték”, a legtöbb szöveg Arad és Csongrád vármegyébe jutott el. Érdekes, hogy 13 vármegyében csak 1913-ban jelent meg szöveg. (Összesen 18 vármegyébe – nem számítva a horvát-szlavón vármegyéket – egyetlen szöveg sem jutott el a szerzőktől 1913 és 1921 között.)

Cholnoky László ezidőbeli publikációs gyakorlata könnyen áttekinthető: öt lapban 13 szöveget publikált. Korábban is főleg a fővárosi lapokkal való kapcsolatra törekedett, vidéki publikációiról egy országos szövegelosztó-hálózat gondoskodott. Hat szövegét vélhetően illegálisan közölte négy időszaki kiadvány, ezek közül az egyik Katona István néven jelent meg a *Bács-Topolyai Hírlapban*. Két elbeszélését a pozsonyi *Magyar Újság* valószínűleg a *Tolnai Világlapja* korábbi számaiból halászta el, legalábbis erre enged következtetni, hogy az előbb említett szövegek mellett ezek sem szerepelnek Cholnoky publikációs naplójában. Cholnoky 1915 és 1917 között öt szöveget is küldött szülővárosa lapjának, az 1911-ben alapított *Veszprémmegyei Újságnak*, mindegyik egy-egy korábban már megjelent szövegének módosított variánsa volt. Az újság a kapott írásokat legfeljebb két héten belül leköszölte, de a továbbiakban – miután a szerző karrierje felívelni látszott – nem számíthatott szövegekre Cholnokytól, majd 1919-ben meg is szűnt.

Kosztolányi mindig komoly figyelmet fordított a vidéki időszaki kiadványokra, de feltehetően belépett a Cholnoky által preferált elosztóhálózatba is. Az ilyen hálózatok működése a háború beköszöntével erősen akadozott, így – akár csak az előbbi szerző esetében – több lap is illegálisan vette át a hálózatokban korábban cirkuláló írásokat: ezek a közlések teszik ki hét év publikációinak egytizedét. Öt vidéki lapban az 1914-es húsvéti melléklet részeként jelent meg *Az esernyő*, itt is elosztott közlésről lehet szó, de az elosztó kiléte nem ismert. A Kiss József háborús verseit tartalmazó kötetéről megjelent ismertetés három napon belül öt vidéki lapban is megjelent. Ehhez a szövegközléshez hasonlóan több esetben nem tudható, hogy az adott szöveg legális vagy illegális utánközlés volt-e, de a szerző publikációs stratégiája így is rendkívül tudatosnak nevezhető. 1917-es nagyváradi látogatása alkalmából a *Nagyváradnak* és a *Nagyváradai Naplónak* is adott át írásokat, két szövegét dedikálva küldte el az *Isonzómenti Tárogatónak*, de a *Bácsmegyei Naplóba* is eljuttatott friss szövegeket. Az utánközlések jelentős része nagy fővárosi hírlapokból vagy folyóiratokból érkezett, de egy-egy szöveg több helyen, egyszerre ugyanazon a napon egy-egy fővárosi és vidéki orgánumban való időzített közlésére is ismerünk példákat. Összességében Kosztolányi vidéki publikációinak egynegyede (csakis publicisztikák és műfordítások!) friss közlésnek te-

kinthető – ez nagyban az 1910-ben indult szegedi *Délmagyarországgal* való kapcsolat hozadéka, aminek a háborús események sem vetettek véget.

Krúdy Gyula 1914-ben a hadüzenetig rendkívül aktív publikálási tevékenységet folytatott vidéken: szövegei jobbra aradi és szegedi napilapokban cirkuláltak. Az év augusztusától azonban ez a folyamat megrekedt. Két alkalmi szövegéről tudunk, a *Régi nyíregyházi hősök* című publicisztikájáról, amelyet szülővárosában tett látogatása alkalmával közölt a *Nyírvidék* című hetilap, illetve a *Komáromi Újságban* megjelent történelmi visszaemlékezésről (*Amikor Komáromot ostromolták*). A főleg hetilapokban olvasható közlések vegyesen tartalmaztak évekkorábban megjelent, illetve viszonylag friss írásokat (a *Magyarországból* vagy a *Pesti Naplóból*), több közülük egy-egy újabb almanach mutatványszövegeként került be a vonal alá. Krúdy két szövegét egyik bibliográfia sem ismeri, ezek a *Mohács és Vidékében* 1916 novemberében, illetve a *Nagykároly és Vidékében* 1918 októberében jelentek meg – más szövegeket nem közölt ezekben a lapokban.

Szini Gyula összes 1914 és 1920 között vidéken publikált szövegének kétharmada a hadüzenet előtt jelent meg, tehát ő is szerényebben bánt szövegeinek fővároson kívüli terjesztésével 1914 augusztusától kezdve. Az ő esetében az egyéni jegyet az jelenti, hogy a *Nagybányában* és a *Temesvári Hírlapban* közölt szövegei mind egy-egy kötetéből származnak. Előbbiben 1917 és 1918 folyamán a korábban megjelent *A rózsaszínű hó* hét elbeszélését, utóbbiban 1917-ben a frissen megjelent *Hanna* című kötet hat írását publikálta.

Kosztolányi publicisztikáin, illetve az ő és Krúdy alkalmi írásain túl tehát nem ismeretesek *kizárólag vidékre szánt eredeti* szövegek, főleg nem a szerzőkre jellemző elbeszélés műfajában.

Csak öt olyan vidéki (aradi, szegedi és nagyvárad) lapról tudunk, amelyeknek egy-egy évfolyamában legalább három szerző legalább egy szöveget publikált, de még a világháború előtt. Ezzel a hét „közös” évfolyammal szemben csak 1915-től 1921 végéig *Az Érdekes Újság* és a *Nyugat* összesen négy évfolyamában mind a négy szerzőtől található szöveg, kilenc egyéb fővárosi lapból pedig 18 ilyen „közös” évfolyam ismeretes. Vidéken tehát jóval ritkábban értek össze a szálok: az aradi *Függetlenség* 1916-os folyamában két szerző három, a *Komáromi Újság* 1915-ös és 1917-es évfolyamaiban két szerző kettő, illetve három, a *Nagybányában* 1917-ben két szerző hét, a debreceni *Színházi Újság* 1915-ös évfolyamában két szerző kettő, a komáromi *Vagyunk* 1920-as folyamában pedig két szerző két szövege jelent meg. Noha a négy szerző legtöbb szövege aradi és szegedi lapoknál „landolt” 1913 és 1921 között, a debreceni, komáromi és temesvári szöveg megjelenések sorozatai jól példázzák a századfordulós vidéki laphálózat összetettségét, illetve a vidéki lapok és egyes fővárosi orgánumok – ma még pontosan tisztázatlan – kapcsolatait.

Debrecenben, amelynek időszaki kiadványai a szegediek mellett a négy szerzőtől a jelzett periódusban legalább tizenöt szöveget közöltek, és 1920 után is az ország területéhez tartoztak, hat lap osztozott a szövegeken 1913 és 1921 között. A *Debreceni Független Újságban* (1903–1938) három, a *Debreceni*

Hétben (1916–1917) és a *Debreceni Nagy Újságban* (1911–1915) négy-négy, a *Debreceni Szemlében* (1912–1915) hat, a *Debreceni Újságban* (1897–1944) és a *Színházi Újságban* (1911–1915) pedig két-két írás jelent meg a szerzőktől, Kosztolányitól kilenc, Szinitől nyolc, Krúdytól pedig négy. A háború alatt Kosztolányi szövegei a *Délmagyarországból* és a fővárosi *Esti Újságból* kerültek el a *Debreceni Hétbe*, régi, a *Mágiában* (1912) megjelent versét pedig a *Debreceni Szemle* közölte. Krúdy nem publikált szöveget debreceni lapban a háború alatt, míg Szini közelmúltbéli és nagyon régi szövegeket is adott a lapoknak.

Komáromban egyedülálló módon négy lap is részt vett valamelyik elosztóhálózatban: a *Komárom és Vidéke* (1904–1909), a *Komáromi Híradó* (1909–1911), a *Komáromi Lapok* (1880–1944) és a *Komáromi Újság* (1901–1919). A szöveg megjelenések azt mutatják, hogy a *Komárom és Vidéke* 1908-ban fizethetett elő az Általános Tudósítóra, majd az előfizetést a *Komáromi Híradó* örökölte meg, a *Komáromi Lapok* pedig a Munkatárs hálózatának tagja lett. Utóbbiban meg is jelent az utolsó tömegesen elosztott Cholnoky-szöveg, a *Nyári történet* 1912. június 29-én. A *Komáromi Újságban* 1912 októberétől 1917 júniusáig hat Cholnoky-elbeszélés jelent meg (az egyik kétszer is!), mind olyan, amelyek ezt megelőzően az elosztóhálózat lapjai között cirkuláltak. Kosztolányi *Istenítéletének* a *Komáromi Lapokban* való megjelenése beleillik a mintázatba, az azonban már kevésbé, hogy ez a szöveg a *Komáromi Újságban* is felbukkant. Az *Egy régi-régi tárca* és a *Mese a tengerről és a szegény ember-ről* című írásokat is 1912-ben terítették tömegesen, így belátható, hogy a *Komáromi Újság* illegálisan közölte a szövegeket. 1918-ban két versfordítás is megjelent a lapban Kosztolányitól. Ezek egyike (Jammes: *Ima, hogy szeressem a bánatot*) a fővárosi *Jelenkorban* jelent meg, és a lapszám tartalmát még a *Komáromi Újság* is közölte, igaz, két hónappal a vers megjelentetése után. A vers tehát a fővárosból érkezett, akárcsak a másik fordítás (Fulda: *Semmi jelentős*), amely először *A Nő* 1917. július 15-i lapszámában tűnt fel.

Temesváron 1913-at megelőzően nem volt a komáromihoz hasonló szövegébőség: az 1903-ban alapított *Temesvári Hírlapban* csak egy Cholnoky-szöveg megjelenése utal egy vagy két elosztó előfizetésére. 1913-tól 1919-ig azonban Kosztolányitól, Krúdytól és Szinitől összesen 13 szöveg jelent meg a lapban, míg az 1872-ben indult *Délmagyarországi Közlöny* a *Moziból* vett át egy Kosztolányi-verset, jelezve az átvétel helyét. Kosztolányi 1913-as és 1915-ös szövegeinek (*Az új irodalom, Kiss József háborús versei*) nem ismert a pontos átvételi helye, Szini egyik 1913-as szövege a *Pesti Naplóból*, Krúdy 1914-es *Az öreg báró lelke* című elbeszélése viszont a *Vasárnapi Újságból* került át a lapba. 1916-ban Krúdytól *Az újságíró halála* címen jelent meg írás a lapban, két nappal azután, hogy a szöveg a *Magyarországban* napvilágot látott. Szini 1917-ben megjelent hat szövege mind korábbi írás utánközlése, de ez esetben arról lehet szó, hogy vagy a szerző (legálisan, a szövegek átadásával), vagy az újság (a szerző kikerülésével) az ekkoriban megjelent *Hanna* című kötethez kívánt reklámot csinálni, mivel mind a hat elbeszélés szerepelt a gyűjtemény-

ben. Ezzel ellentétben Szini 1918-as *A szomorú ember szerelme* című novellája – legalábbis cím alapján – előzmény nélküli publikációnak tűnik. A *Temesvári Hírlap* tehát láthatólag más stratégiákat alkalmazott, mint a *Komáromi Újság*: a lap közvetlen kapcsolatban állhatott a szerzőkkel is.

Ezekben az években minden szerző többet publikált a fővárosi lapokban, viszont jelentősen változtak a vidéki sajtó mennyiségi mutatói is. A négy szerző szövegeit befogadó fővárosi és vidéki időszaki kiadványok indulásának és megszűnésének dinamikája szempontjából az 1917 és 1919 közötti időszak érdemel említést. Ebben a három évben egyre több lap indult Budapesten, de ugyanakkor egyre több lap szűnt meg a fővárosban és vidéken egyaránt. A legtöbb a háborút is átvészelő vidéki hírlap és folyóirat az 1919-es Tanácsköztársaság ideológiai váltása nyomán szűnt meg vagy szüneteltette megjelenését.

A négy szerző tollából 4204 szöveg közül 351 jelent meg 39 külföldi időszaki kiadványban, ebből 64 szöveg az 1920 második felétől 1921 végéig elcsatolt területeken. Ráadásul 1921 folyamán a pozsonyi *Magyar Újságban* mind a négy, az ugyanitt megjelenő *Képes Világban* és a szabadkai *Magyar Naplóban* a négyből három szerző is publikált. Ezek az összekapcsolódó mintázatok Budapesten kívül ezt megelőzően csak nagy amerikai napilapokra, illetve a háború előtt vidéki lapokra voltak jellemzők. Azaz 1921-ben a vidéki publikációs stratégiák úgy tolódtak át a határon túli térségekbe, hogy a magyarországi vidéki sajtó szöveg nélkül maradt: 1921-ben – a jelenleg ismert adatok alapján – Cholnoky és Kosztolányi két (ebben az évben induló!) vidéki folyóiratban összesen három szöveget publikált, míg csak ugyanők 44 írással voltak jelen csehszlovákiai, jugoszláviai és romániai magyar időszaki kiadványokban.

1920 második felében és 1921-ben 18 határon túli időszaki kiadvány közölt szöveget a szerzőktől, ezek közül négy még a háború előtt, kettő a háború alatt, tizenkettő pedig a háború után indult. Mai ismereteink szerint csak a lapok harmada közölt valamelyik szerzőtől jogilag még vidéki és már határon túli státusában is legalább egy szöveget. Érdekes módon a háború előtt már létező lapok közül csak a *Bácsmegyei Napló* aktivitása nevezhető folyamatosnak a négy alkotó tekintetében: Kosztolányitól kilenc-kilenc magyar és külföldi publikáció köthető a laphoz. A nevezett időszaki kiadványok közül öt élte meg az 1940-es éveket, de egyikük sem jelent meg a második világháború után.

Amennyiben már 1913-tól kezdve az 1920-as új országhatárok szerint csoportosítjuk a vidéken megjelent szövegeket, azt láthatjuk, hogy a későbbiekben elcsatolt területeken az 1915-ös évet leszámítva mindig több szöveg jelent meg, mint a térség többi részén. 1917-ig viszonylag kiegyensúlyozottak voltak az arányszámok, 1918-tól kezdve viszont fokozatosan felborult az egyensúly.

A négy szerző közül tehát Kosztolányi a háború alatt is folytatta az 1914 előtti időszakra jellemző, többféle szövegáramlási lehetőséget kiaknázó professzionális összetett gyakorlatot: megtalálta a számára is kedvező arányokat a budapesti és vidéki szövegközlés tekintetében, sőt, ha úgy tetszik, a vidéken publikált szövegtömeg – az eredetiségkritérium és a műfaji besorolhatóság

szempontjából – külön egységként is vizsgálható. Krúdy és Szini nem kerültek hasonlóan szoros és tartós kapcsolatba vidéki időszaki kiadványokkal, de ez az éves publikálási mutatókat tekintve csak utóbbi szerzőnél okozott látványos csökkenést. Cholnoky pedig fontos ugródeszkának, második pályakezde-se kezdőpontjának tekintette a rövid vidéki szövegtermést. További vizsgálatok szükségesek a két világháború közötti vidéki sajtó állapotának pontos felméréséhez, de az már most megkockáztatható, hogy az 1914 előtti vidéki szövegbőség, illetve a vidéki időszaki kiadványok szöveg megjelenései segítségével modellálható egyedi mintázatok a határon túli térségekre tevődtek át.

A Budapesten és országhatárokon kívüli, nem csupán hírszolgáltató, de szórakoztató tartalmat is rendszeresen közlő magyar nyelvű sajtó 1920 második felétől kezdve a korábbinál összetettebb mérlegelési pozícióba került. Hiszen a lapszerkesztőknek elsősorban az új fogadó kultúrák sajtójogi kontextusába kellett belesimulniuk, ezen kívül pedig nem csupán a (már) anyaországi-fővárosi és az immár más státusú helyi szerzők közlése között kellett dönteniük, de viszonyulniuk kellett az új nyelvi-kulturális áramlatokhoz is. Amennyiben az irodalomtörténet a könyvirodalom kanonizációs stratégiái mellett számot kíván vetni az irodalmi karrierépítés másik fontos közegével, az időszaki kiadvánnyal is, az 1920-as esztendőt ilyen értelemben mindenképpen fordulópontként könyvelheti el.